

Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)

Barn og elever som ikke kan kommunisere ved hjelp av tale, har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK).

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 31.10.2022

Dere som jobber i barnehager og skoler bør ha kunnskaper om og ferdigheter i bruk av ASK. Dere må også anerkjenne at å snakke med ASK er like viktig og like verdifullt som å uttrykke seg med tale.

Når dere jobber med ASK, bidrar dere til at barnet utvikler et funksjonelt språk for livet.

Hva er ASK?

Alternativ og supplerende kommunikasjon er å kommunisere ansikt til ansikt på andre måter enn med tale. ASK kan være

- en erstatning for tale
- støtte til å utvikle tale
- et supplement til lav eller utydelig tale

ASK er barnet og eleven sitt språk, og deres måte å uttrykke seg på.

Det er ulike årsaker til at barn og elever har behov for ASK. Hvilke kommunikative, språklige, motoriske og kognitive ferdigheter de har varierer veldig.

I dag regner vi med at det er mellom 500 og 600 barn og elever med behov for ASK i hvert alderskull.

Tre kommunikasjonsformer

ASK deles inn i tre kommunikasjonsformer.

Partnerfortolket kommunikasjon er når kommunikasjonspartneren må tolke og svare på barna eller elevene sine kroppslige uttrykk i her-og-nå-situasjoner.

Ikke-hjulpet kommunikasjon er når barna eller elevene lager ord selv gjennom bevisst bruk av lyder, eller ved hjelp av egen kropp. De utfører gester, håndtegn eller peker på ulike måter. Disse lydene kan for eksempel være bevisst bruk av ja- og nei-lyd.

Hjulpet kommunikasjon er når barna eller elevene har ordene tilgjengelig i en fysisk form. De peker på kommunikasjonsmidler som inneholder grafiske symboler, eller de skriver. Dette kan for eksempel være

- papirbaserte løsninger som kommunikasjonsbøker, tematavler eller enkeltsymbol
- tekniske løsninger med talesyntese som gir barnet eller eleven en stemme

For mange vil det være nødvendig å veksle mellom ulike kommunikasjonsformer ut fra situasjon, behov eller stedet dere kommuniserer.

Hvordan gjenkjenne og kartlegge behov for ASK?

Noen tilstander der det kan være behov for ASK er:

- cerebral parese eller muskelsykdommer
- ulike typer syndrom
- utviklingshemming
- multifunksjonshemming
- sammensatte sansetap
- autismespekterforstyrrelser
- språkforstyrrelser
- ervert hjerneskade

Noen ganger vet dere allerede før barnehage- og skolestart at et barn eller elev vil ha behov for ASK. Da er det ofte allerede etablert et samarbeid med PP-tjenesten, ergo- og fysioterapeut og noen ganger også med spesialisthelsetjenesten.

For andre vil behovet for ASK bli tydelig i løpet av barnehage- eller skolealder, og for noen først når de er voksne.

Når dere som jobber i barnehage eller skole mener at et barn eller elev har behov for ASK, må dere i samarbeid med foresatte ta kontakt med PP-tjenesten. Mistanken kan for eksempel være basert på at barnet ikke har utviklet de språk- og kommunikasjonsferdighetene dere forventer når det er omtrent to år.

I noen tilfeller vil dere som jobber i skolen få elever som enten ikke har fått tilstrekkelig hjelp fra barnehagen, eller som har fått behov for ASK på grunn av skade eller sykdom.

Kartlegge og utrede

Barnehagen og skolen har en viktig rolle i kartleggingsprosessen. Dere kjenner barna og elevene godt, og dere har kunnskap om typisk kommunikasjon- og språkutvikling. Ut fra dette kan dere vurdere barnet eller elevens utvikling og læring. Dette er viktig kunnskap når dere skal sette inn tiltak.

PP-tjenesten er sentrale for å kartlegge og utrede barnet eller eleven. I noen tilfeller trenger PP-tjenesten bistand fra NAV Hjelpemiddelsentral. Statped kan også bistå om ikke PP-tjenesten har nødvendig kompetanse på ASK.

Kartleggingsprosessen har søkelys på både kompetanse og behov

- hos barnet eller eleven med behov for ASK
- hos nærpersoner
- hos miljøet rundt barnet eller eleven

Finne en egnet kommunikasjonsform

Målet med kartleggingen er å identifisere kommunikasjonsferdigheter, styrker og begrensninger hos barnet eller eleven. Deretter kan dere velge en egnet kommunikasjonsform.

En egnet kommunikasjonsform

- ivaretar kommunikasjonsferdighetene barnet eller eleven har på nåværende tidspunkt, og kommer til å få i fremtiden
- gir barnet eller eleven utviklingsmuligheter
- gir forventede kommunikasjonsmuligheter, og gjør at barnet eller eleven føler seg vel

Hvis behovene endrer seg, og etter hvert som barnet eller eleven vokser, vil det være

behov for å starte prosessen på nytt. For barn eller elever som allerede bruker ASK vil kartlegging hjelpe til med å vurdere om dagens tiltak er riktige, eller om det er behov for oppfølging.

[Les mer: Gjenkjenne og kartlegge spesialpedagogiske behov](#)

Tilrettelegging for barn og elever som snakker med ASK

Kommunikasjon og opplæring for barn og elever med behov for ASK er en prosess som strekker seg fra tidlig innsats og gjennom hele livet. Det er viktig at dere utarbeider en god plan for utvikling, opplæring og bruk av ASK.

Barnet eller eleven har behov for tilrettelegging for å øke mestring i hverdagen, i læringssituasjoner og sosiale sammenhenger.

Språk og kommunikasjonsferdigheter utvikles i samspill med andre. Det er viktig at dere gir barn og elever som bruker ASK muligheten for samspill og deltakelse i barnegruppen eller klassen. For å kunne være gode kommunikasjonspartnere må de andre barna og elevene få opplæring i barnets eller elevens kommunikasjonsform. Mange barn og elever vil kunne ha glede og nytte av det økte fokuset på språk og kommunikasjon som ASK kan gi. Vennskap og kontakt med jevnaldrende er viktig for trivsel og identitet.

For at barn og elever som bruker ASK skal kunne kommunisere med de andre barna eller elevene, og for at de selv skal ha best mulig forutsetninger for å delta, er det viktig at dere har et bevisst forhold til hvor dere plasserer barnet eller eleven i rommet.

Å kommunisere via ASK kan ta lenger tid, særlig tidlig i læringsprosessen. Dere må være tålmodige, slik at barnet eller eleven får nok tid til å si det hun eller han vil på kommunikasjonsformen sin. Dette bør dere også øve på sammen med de andre barna og elevene.

Barnehagen og skolens oppgave er å

- gi barna og elevene tilgang til de ordene de trenger for å uttrykke seg og lære

- støtte utvikling av kommunikative og språklige ferdigheter ved å gi barn og elever spesifikk språklæring i ASK
- bruke håndtegn og grafiske symboler i daglige samspill- og læringssituasjoner
- sørge for at språkopplæring og faglig opplæring er godt sammensydd, tilpasset og at naturlige situasjoner blir brukt til opplæring
- la barnet eller eleven ta del i aktiviteter hvor de får utforske, leke og lære om bokstaver, bokstavlyder, ord, lesing og skriving

Barnehage- og skoleledelsen sin oppgave er å sikre at personalet

- har relasjonskompetanse, i tillegg til relevant faglig og pedagogisk kompetanse
- samarbeider om å tilpasse språkopplæringen i ASK, arbeidet med fagområder og opplæringen i fag
- har kunnskap og ferdigheter som gjør at dere på mange måter kan tilpasse læremidler, innhold, oppgaver og vurderingssituasjoner til barnet eller elevens behov

Spesialundervisning

I de fleste tilfeller vil det være behov for spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning for å gi opplæring i bruk av ASK, og for å tilrettelegge for læring i aktiviteter og fag.

[Les mer: Tilrettelegging for barn og elever med behov for ekstra støtte](#)

Rettigheter

Her finner dere informasjon om rettigheter som kun gjelder for barn og elever med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Barn og elever med behov for ASK kan også ha andre rettigheter som ikke er dekket her.

Alternativ og supplerende kommunikasjon i barnehage og skole

Barn og elever med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon har rett til å få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmidler i barnehagen og på skolen. Det samme gjelder barn og elever som har utfordringer med språkforståelse.

Barn og elever som bruker alternativ og supplerende kommunikasjon skal få ha med seg og bruke hjelpemidler de trenger for å kommunisere. Hvis et barn for eksempel har behov for å bruke talemaskin for å kommunisere, skal barnet få ha denne med seg denne i barnehagen eller på skolen.

Alternativ og supplerende kommunikasjon kan være en del av det ordinære opplæringstilbudet. Det betyr at barnet eller eleven ikke alltid vil ha behov for vedtak om spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning, selv om de har behov for ASK.

Rettighetene til ASK er regulert i

- barnehageloven § 39
- opplæringsloven § 2-16, for elever i grunnskolen
- opplæringsloven § 3 -13 for elever, lærlinger, praksisbrevkandidater og lære kandidater i videregående opplæring
- opplæringsloven § 4A-13 for opplæring særskilt organisert for voksne

Vedtak

I mange tilfeller vil barnet og eleven ha behov for opplæring i bruk av alternative kommunikasjonsformer. Da må barnehagen eller skolen fatte vedtak om spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning.

Før det kan fattes vedtak må PP-tjenesten gjøre en sakkyndig vurdering av barnet

og elevens behov for spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning. Det er presisert i lovbestemmelsene om ASK at spesialundervisning eller spesialpedagogisk hjelp inkluderer nødvendig opplæring i bruk av alternativ og supplerende kommunikasjon. Dette innebærer både opplæring i å bruke utstyret barnet trenger for å kommunisere, og opplæring i å kommunisere med eller uten utstyr.

Før PP-tjenesten utarbeider sakkyndig vurdering og før kommunen fatter vedtak, må foreldrene samtykke. Det er egne saksbehandlingsregler for vedtak om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning. Du kan lese mer om dette i veilederne våre.

- [Spesialpedagogisk hjelp](#) - om rettighetene før barnet har begynt på skolen
- [Spesialundervisning](#) - om rettighetene på skolen
- [Rettleiaren Spesialundervisning for voksne](#) - om rettighetene til voksne med rett til grunnskoleopplæring

Rettighetene til spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning er regulert i

- [barnehageloven § 31](#) om spesialpedagogisk hjelp
- [opplæringslovens kapittel 5](#) om spesialundervisning

Barnets beste

Det er viktig å huske på at barnets beste skal være avgjørende for alle avgjørelser som omhandler barn. Barn har rett til å bli hørt, og til å få si sin mening.

[Les mer: Barnekonvensjonen i saksbehandlninga](#)

Overordnet regelverk

- [Grunnloven § 104](#)
- [Barnekonvensjonen artikkel 3](#)
- [Barnekonvensjonen artikkel 12](#)
- [FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne \(CRPD\) artikkel 7](#)
- [FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne \(CRPD\) artikkel 24](#)

[Statped har nyttige ressurser om ASK.](#)